

ביום ז' לחודש דן חודש אדר, הוא היום הגדול שבו נולד משה רבינו ע"ה. קדישא ויום בו נסתלק לחיי עולמא, וע"כ אמור אמרנו ללקט מפי ספרים וסופרים, ספרי ראשונים ואחרונים, ואחריהם ספרי החסידות לדורותיהם, מגודל קדושת רבן של ישראל, ועניינים נשגבים ומנהגי קודש אשר קיבלו בני ישראל עליהם ועל זרעם לאור פטירתו.

ויגדל משה

מצאתי כתוב דבר נחמד, שכשהוציא משה רבינו ע"ה את בני ישראל מצרים, שמעו עמים ירגזון, ויתמהו מאוד על זה האיש משה, כי על ידו נעשו כל הגבורות והנפלאות האלו, ולכן התעורר מלך ערבי אחד, וישלח צייר מובחר לצייר תמונת המנהיג הגדול הזה ולהביאו אליו, וילך הצייר, ויצויר תמונתו והביאו אל המלך, וישלח שוב המלך ויבוא ויאסף אליו כל חכמיו אשר לו, וישאל להם לשפוט עפ"י פרוצף משה רבינו כפי המצוייר, לדעת תכונת טבעו ומדותיו, ובמה כוחו גדול, וישיבו כל החכמים יחדיו ויאמרו אל המלך, אם נשפט עפ"י קלסתר פניו של האיש הזה המפורסם לגדול, נאמר לאדונינו כי הוא רע מעללים, בגאות ובחמדת ממון ובשרירות לבו, וכל חסרונות שבעולם יש באדם זה, ויקצוף המלך מאוד ויאמר מה זה, הכי תתעללו בי, הלא בכל אלה שמעתי מכל עבר ופינה, בהפך מזה האיש הגדול, ויחרדו האנשים האלו וישיבו את המלך בשפל קול, ויתנצלו א"ע הצייר והחכמים, כל אחד בחסרון ידיעת חבירו, המצייר אמר אני ציירתי טוב, והחכמים שגו בחכמתם, והחכמים גללו כל החסרון על הצייר שלא צייר את תמונת משה, והמלך אשר נכסף לדעת מי מבין שניהן צדק, נסע עם רכבו ופרשיו ויבוא אל תוך מחנה ישראל, ובבואו אל תוך המחנה וירא את פניו של משה איש האלוקים, ויכרע וישתחוה לאפיו, ויספר למשה כל הדברים האלו אשר נעשו, ויאמר עוד בי אדוני איש האלוקים, הנה קודם ראות פניך פני אלוקים, אמרתי אך אויל הצייר שגה בצורת תאר פניך, לבעבור חכמי מפורסמים מאוד בחכמתם ואין דוגמתם, אך עתה אחרי ראותי כי תמונתך מדויק מאוד עם הציור שצייר לא נותר לי, רק לומר כי חכמי בגדו בי, ויען משה איש האלוקים ויאמר לא כן, גם הצייר גם חכמתם מדויק היטב, אולם דע לך כי בטבע, האמת כפי ששמעת ממדותי, לא טוב אנכי מבול עץ יבש, כי גם ממנו נמנעו ונחשכו כל חסרונות בני אדם, אמנם כן ידידי, לא אבוש לומר לך כי כל החסרונות אשר שפטו עלי חכמך, כולם קשורים בי בטבע ואפשר עוד יותר מאשר שפטו חכמך, ואני בכח אמיץ הנה התחזקתי ורדיתי וכבשתי אותם, עד אשר קניתי לי הפיכם לטבע שני, ולכן בעבור זה יקרתי והתכבדתי

הילולא דצדיקיא

משה רבינו
ז' אדר

בשמים ממעל ובארץ מתחת. (תפארת ישראל קדושין פ"ד)
רגיל היה בפי זקני החת"ס זי"ע שיחת חולין לאמר, אין חידוש שמשה רבינו ע"ה היה משה רבינו, אם היה לי רבי כזה כמו שהיה לו, גם אני הייתי כך, אבל למה לא היה לי רבי כזה בשביל שאני לא משה רבינו (חוט המשולש בשם הגאון ר' שמעון סופר צ"ל מערלוז)

גוטער יוד

העולם קוראים להאדמור"ים פועלי ישועות ורבי של חסידים "גוטער יוד", ואמר ע"ז הרה"ק ר"י מוויזניצא ז"ל, הטעם כי רק זה יכול לגזור ואמר ולפעול ישועות, מי ששומר ברי"ק, והרבי הראשון היה משה רבינו, ואצלו נאמר ותרא אותו כי טוב הוא, ודרשו חז"ל (סוטה י) שנולד מהול, ור"ל ע"ד שכתוב בער, ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' ופרש"י כרעתו של אונן, שמשחית זרע, הרי דאתו החטא נקרא רע, והנוטר ברי"ק טוב נקרא, וע"י ותרא אותו כי טוב הוא שנולד מהול דייקא, וע"כ נקרא רבי בשם "גוטער יוד" בבחי' כי טוב הוא. (טהרת יו"ט ח"י עמוד תמ"ט)
בדוד המע"ה כתיב וטוב רואי ואמרו חז"ל כל הרואהו נזכר בתלמודו, ובהו נבין מפני מה קוראין חסידים לרבי "גוטער יוד" כשם שנאמר בדוד המלך וטוב רואי שכל המסתכל בפניו היה ממשך על עצמו רוח טהרה, כך גם הרבי נקרא "גוטער יוד" לומר שטוב להסתכל בפניו וההסתכלות גורמת ליראת שמים, ולפי הנ"ל יש להבין מה שנאמר גבי משה ותרא אותו כי טוב הוא, פירוש רש"י כשנולד נתמלא הבית כולו אורה, במה ראתה יוכבד שהוא טוב, ראתה שנתמלא הבית כולו אורה של תורה, ורוח קדושה וטהרה נתפשט על פני כל הנמצאים בו, מכאן הבינה שראו משה להקרא טוב בשם גוטער יוד, וכל המסתכל בפניו יושפע על ידו שפע רב של קדושה וטהרה. (בית ישראל מאטטערסדארף)

משה ועד משה

הרה"ק בעל ישמח משה זי"ע היה נוהג לומר דרשה בז' אדר לכבוד יומא דהילולא דמשה רבינו ע"ה, פעם ראה עמוד גבוה מן הארץ עד השמים ולמעלה צורת אדם, הבין שזה משה רבינו ע"ה שבה לשמוע הדרשה. (החכמה מאין דף ק)
המנהג אצל רבוה"ק לבית סיגעט ולמעלה בקדוש עד רביה"ק בעל ישמח משה זי"ע היה,

לשתמש בסעודה שלישית בשעת רעוא דרעוון, בכוס של זכוכית דייקא, משום זכר לאבילות על פטירת רבינו ע"ה.

אחרי סיום אמירת התורה כשזימרו הפיוט קל מסתתר, הביאו נרות דולקים והעמידום על שולחנם הטהור של רבוה"ק לבית איהעל סיגעט, ורביה"ק בעל ישמח משה הקפיד שלא להדליק נרות אחר אמירת התורה בפמוטים של כסף רק ב"מעשענע" פמוטים (של מתכת) משום שאז הוא זמן פטירת משה רבינו ע"ה על כן אין מדליקים של כסף, ובעיר סיגעט הדליקו בכל מוצש"ק עד המלחמה העולמית השניה, בפמוטים אשר העמידו על שולחן רבינו משה איש האלקים היש"מ זי"ע (זמירות דברי יואל)

כתיבת ס"ת בשבת

יש לתרץ קושית הרא"ש בערבי פסחים (סימן י"ג) ע"מ שכתב רב שר שלום גאון שע"כ נהגו לומר צדוק הדין בשבת במנחה על שנפטר משה רבינו באותה שעה, דבמד"ר וילך כתיב דבו ביום שנסתלק משה כתב י"ג ספרי תורות, ובשבת איך היה כותב.

וי"ל דבזוודאי שלא היה כתיבת משרע"ה כתיבה גשמית גם א"א בדרך הטבע לכתוב י"ג ס"ת ביום אחד, אלא וודאי שהיה בדרך נס או בהשבעת הקולמוס ומאן לן שכתבה כזו אסורה בשבת, (ועיין ברש"י ותוס' סוכה).

וי"ל עוד שהרי הכתיבה היתה עפ"י הדיבור כאמרם ז"ל שכל דיבור ודיבור היה אומר הקב"ה ומשה היה כותב, והיה הכרח בדבר שמשה רבינו ע"ה יכתוב וישלים התורה לפני הסתלקותו דייקא, (כמבואר שם) ואולי היה היום הזה מסוגל יותר וקיום העולם היה תלוי בזה, ובכה"ג הותרה עפ"י נביא לעבור בהוראת שעה, ומכ"ש עפ"י הדבור ממש.

ועוד י"ל שהותרה כתיבת ס"ת אפילו בשבת מטעם פיקוח נפש, שדוחה את השבת, דהנה התוה"ק הוא חיות כל הנבראים, וחיות כל ישראל, כמו"ש כי הם חיינו וגם חיות כל העולמות תלויה בקבלת התורה, כמו"ש רבותינו ז"ל שאמר להם הקב"ה לישראל אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, ואפשר דאין זה דרך עונש, אלא דרך הטבע ודרכי הברי' כך היה שאם לא יקבלו ישראל את התורה יחזור לתוהו ובוהו וממילא שם תהא קבורתכם.

והנה ס"ת שחטר בה אפילו אות אחת פסולה, ואין לה קדושת ס"ת כלל, ואם לא היה משה רבינו ע"ה משלים את התורה, לא היה כלום לכל הנבראים בעולם והיה חוזר הכל לתוהו ובוהו, ומעתה אם לא נשלם היה התורה באותו יום לא היה הקבלה כלום, ולכן היתה כתיבת ס"ת פיקוח נפש ממש שהרי תלויה בזה חיות כל הנבראים ודוחה את השבת בלי ספק. (דברי יואל האזינו)

זה יתנו כל העובר הפקודים וגו', איתא במדרש (בב"ר פ"ב ס"ג) נטל הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד והראה לו למשה זה יתנו, כזה יתנו, וצריך ביאור.

ב בירושלמי (שקלים פ"א ה"ג) כל העובר על הפקודים, כל דעבר בימא יתן. והוא פלאי מה שייכות מצות מחצית השקל לקריעת ים סוף.

וי"ל בהקדם מה דאיתא במס' סנהדרין (דף ע"ח.) תנו רבנן, הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין, רבי יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו, אמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו (ויקרא כ"ד ז') ואיש כי יכה כל נפש אדם, ורבנן סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש, ורבי יהודה בן בתירא סבר כל נפש כל דהוא נפש, ע"ש. נמצא מזה דיש שני פנים בפירושו תיבת כל, לרבנן הוא רק כולו משמע, ולרבי יהודה בן בתירא היינו אף כל דהוא משמע, והרמב"ם (הלכות רוצח פ"ד ה"ו) פסק כרבנן דכולן פטורין, אך כתב באור החיים הקדוש (פ' וישב) דבדיני שמים הן חייבין. ומשמע מזה דבדיני שמים כל משמע כל דהוא.

ובדרך זה מצינו פלוגתא בגמרא (סוטה ה.) בהא דכתיב (משלי טו) תועבת ה' כל גבה לב, אם כל כולו משמע אבל מעט שפיר דמי, או כל כל דהוא משמע, ולא מינה ולא מקצתה. ומתאמרא בזה משמיה דהגאון הרבי ר' העשיל מקראקא זללה"ה (הובא בישמת משה פ' וישב) בביאור מאמרם (עין תענית ה.) כל המתגאה מרבה חימה, דהנה כתיב (תהלים ע"ח) ולא יעיר כל חמתו, ופירשו במדרש (ילקוט תהלים ע"ח) כל חמתו אינו מעיר, אבל מעיר הוא מקצת חמתו. ואם כן המתגאה שמתנהג עצמו בגאות קצת, משום דמה דכתיב תועבת ה' כל גבה לב משמע רק כולו אבל מקצת שרי, ממילא מרבה חימה, דלפי פירושו גם ולא יעיר כל חמתו רק כולו משמע, עכ"ד.

יבזה ביאר החיד"א בראש דוד (פ' נצבים) הא דכתיב (דברים י"ג) ולעבדו בכל לבבכם, ודרשו חז"ל (תענית ב.) איזה עבודה שבלב זו תפלה. דאי אמרינן כל משמע כל שהוא, הרי יצא במה שקיים ולעבדו בכ"ל לבבכם אף כל שהוא כוונת הלב, אבל אם יש לו לאדם מעט גאווה אם כן סובר תועבת ה' כל גבה לב דוקא הכל, ואם כן פורתא שרי, ולפי זה גם ולעבדו בכל לבבכם היינו כל לבו בלי תערובות כלל ועיקר, ואם כן אבדה תקותו ואינה נשמעת תפלתו, דבכל לבבכם כתיב ובעי כל לבו, עכ"ד.

וימקום אחר אמרתי בזה כי כן הדבר גם במצות תשובה, דכתיב (דברים ל"ז) כי תשוב אל ה' בכל לבבך ובכל נפשך, דאי אמרינן דכל משמע כולו ממש, צריך שיעשה תשובה שלימה בכל לבבו ובכל נפשו והיינו תשובה מאהבה, אבל אי אמרינן דכל משמע אף כל דהוא, אם כן אף שאינו עושה תשובה בשלימות רק תשובה מיראה, הרי זה מקיים ציווי ה' כי תשוב אל ה' בכל לבבך ובכל נפשך, דכל משמע אף כל דהוא.

יבזה יש לפרש הגמרא (סוכה ג.) אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת בית השואבה אמר אם אני כאן הכל כאן, ואם איני כאן מי כאן, ועמדו כל המפרשים להבין דברי הלל הזקן מה שדרש כן על עצמו, ולדרכינו הכוונה כי הלל היה ענוותן גדול, כמאמרם (שבת ל.) לעולם יהא אדם ענוותן כהלל, והוא דרש תועבת ה' כל גבה לב דהיינו כל דהו משמע, ואם

דברות קודש

מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ליל שב"ק פקודי-שקלים תשס"ח - במאנסי
נתפרסם ע"י ועד להוצאת ספרי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

כן לשיתיה אף תשובה מיראה מהני, וזה שאמר אם אני כאן היינו מדת ענוה לדרוש דכל משמע אף כל דהו, אם כן גם תשובה כל דהו מהני, ולכן הכל כאן דמהני אף תשובה מיראה, אבל אם איני כאן, רק כל משמע כולו, אם כן מי כאן, כי מי יזכה לשוב בתשובה מאהבה וראיתי בני עליה והמה מועטים.

ועל פי זה יש לפרש מה שבייך יצחק אבינו את יעקב בנו (בראשית כו כו) וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'. וצריך ביאור מהו הדמיון לשדה דוקא. אמנם י"ל על פי מה דאיתא בזוה"ק (אפור דף ט"ט) בראש השנה קיבל יעקב אבינו את הברכות. ולפי זה י"ל שיצחק אבינו המליץ טוב לקבל תשובת בני ישראל, וע"ד מאמרם (סנהדרין לו.) וירח את ריח בגדיו, אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו. והיינו אלו שעושים בראש השנה תשובה מיראה מפחד ואימת הדין, ולזה אמר ראה ריח בני כריח שד"ה אשר ברכו ה', היינו כי מאחר שמתנהגים בענוה הרי כל משמע כל דהו, ואם כן גם כשמקיימים כי תשוב בכ"ל לבבך ובכ"ל נפשך אף בתשובה כל דהו מיראה, רצויה עבודתם לפני ה'. ולזה אמר כריח שדה דייקא, ופירש"י והוא מהגמרא (תענית כ"ט) כריח שדה של תפוחים, וכתבו בתוס' יש מפרשים תפוחים, כריח אתרוגים. דמבואר בספרים אתרוג רומז למדת הענוה, כי אתרו"ג ראשי תיבות (תהלים לו י"ב) א"ל תבואני רג'ל ג'אוה. ומליצה זו של יצחק אבינו מתעורר בראש השנה, שמאחר שבני ישראל מתנהגים בענוה דכל משמע כל שהוא, על כן ימדוד ה' עמהם כמדתם, ואף בתשובה מיראה יחשב להם כאלו שבו בכל לב ובכל נפש, וזדונות יעשו להם כזכות.

יבזה יש לברר דברי הפייטן (ומירות ליום שב"ק) צמאה נפשי אל ה' ימלא שובע אסמי אל ההרים אשא עיני כהלל ולא כשמאי, פי' צמאה נפשי אל ה', שנפש הישראלית משתוקקת אל ה' לקיים כי תשוב בכל לבבך ובכל נפשך, אבל יש שאינו במדרגה גבוהה, רק שמתכוון גם ימלא שובע אסמי, לזכות לשכר טוב בעולם הזה ולעולם הבא, עם כל זה אל ההרים אשא עיני, על דרך שדרשו (ב"ר פס"ח ס"ב) אל תקרי ההרים אלא ההורים, היינו המליצה ישרה של יצחק אבינו ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה', ועל כן כהלל ולא כשמאי, אנוקט במדת הלל שהיה ענוותן כמדתו של הלל, ובזה יתעורר המליצה ישרה דגם בעבודת ה' מיראה תהא רצויה עבודתנו לפני ה'.

והנה כתב האלגאזי בשארית יעקב (פ' בלק) בביאור מאמרם ז"ל (סוטה י"א) הבה נתחכמה לו, בואו ונתחכם למושיען של ישראל לדונם במים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבויל לעולם שנאמר (ישעיה נ"ד ט) כי מי נח זאת לי וגו', והן אינן יודעין שעל כל העולם כולו אינו מביא, אבל על אומה אחת הוא מביא, אי נמי הוא אינו

מביא אבל הן באין ונופלין בתוכו, וכן הוא אומר (שמות י"ד כו) ומצרים סים לקראתו. דהנה בשבועות המבויל כתיב (בראשית ט"א) ולא יכרת כל בשר, ואי אמרינן דכל משמע כולו ממש, אם כן דוקא על כל העולם כולו אינו מביא, אבל על אומה אחת מביא, אבל הלישנא בתרא ס"ל דכל משמע אף כל דהוא, ועל כן הוא אינו מביא אף על אומה אחת, אבל הן באין ונופלין בתוכו, עכ"ד. ואם כן מקריעת ים סוף, שנידונו המצריים במים ומכל מקום אף שהיו אומה אחת לא הביא הקב"ה מבויל עליהם רק הם מעצמם באו ונפלו במים, מזה מוכח דס"ל להקב"ה דכל משמע כל דהוא, וכמו בדיני שמים נקטינן דכל משמע כל דהוא.

ובדרך זה יש ליתן טעם על מה שצוה ה' ליתן מחצית השקל לכפר על נפשותיכם, הלא מן הראוי היה שהתשובה יהיה בשלימות ויתנו שקל שלם. אכן י"ל כי בא להורות דהש"ת מקבל תשובתם של בני ישראל אף אם הוא מיראה ואינו בשלימות, וכל משמע כל דהו, ואף שהתשובה שהיה עם השקלים היה מחמת יראת העונש, ככתוב ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם, עם כל זה חשבה לפני הקב"ה, ולזה צוה ליתן מחצית השקל דייקא, להורות שהש"ת מקבל גם תשובה שאינו בשלימות גמור.

יבזה יתבאר דברי הירושלמי כל העובר על הפקודים, כל דעבר בימא יתן, דממה שבאו המצריים ונפלו לתוך הים ולא הביא הקב"ה מבויל על אומה אחת בלבד, מזה ראינו דכל היינו כל דהוא במשמע, ועל כן אף תשובה כל דהו רצויה לפני ה', ועל כן יתן תרומת ה' מחצית השקל להורות דגם מקצת תשובה חשובה לפני הבורא יתברך.

והנה כתב בספר פני יצחק (לשבת זכור דרוש ג) בביאור הגמרא במס' גיטין (דף נ"ח.) מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לכרך גדול שברומי, אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים, יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, הלך ועמד על פתח בית האסורים, אמר מי נתן למשיסה ליעקב ישראל לבוזים (ישעיה מב כד), ענה אותו תינוק ואמר, הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלך ולא שמעו בתורתו. ביאור הענין כי רבי יהושע בן חנניה רצה לבחון התינוק אם יש בו ריח תורה, ונכנס רבי יהושע בן חנניה בחקירה זו, דמאחר דקי"ל כרבנן דרבי יהודה בן בתירה הכוהו עשרה בני אדם כולן פטורין, אם כן מאיזה טעם נתחייבו ישראל בתורבן בית המקדש ובגלות, כיון דכולם חטאו בבת אחת או בזה אחר זה כולם פטורין, ואם כן מי נתן למשיסה יעקב וגו', לזה השיבו אותו תינוק דאין זה אלא בדיני אדם אבל בדיני שמים חייבים, וזה שאמר הלא ה', כלומר דדין זה הוא דיני שמים, זו חטאנו לו, לו דייקא, לא אבו בדרכיו הלך ולא שמעו בתורתו, בדרכיו ובתורתו דייקא, דבשמים ממעל פסקו הלכה כרבי יהודה בן בתירא דכל משמע כל דהו, והם לא חשו לדני שמים ולזה נתחייבו, עכ"ד.

ובדרך זה יש לברר הגמרא (זימא פ.) גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, פי' כי אף אם לא יזכו בני ישראל לעשות תשובה אלא מיראה, מכל מקום כיון שהתשובה מגעת עד כסא הכבוד, ובדיני שמים נקטינן דכל משמע כל דהוא, על כן גם כי תשוב אל ה' בכל לבבך ובכל נפשך סגי בכל שהוא, ויתרצה ה' גם בתשובה מיראה לקבלו ברחמים וברצון.

